

Posudek oponenta na bakalářskou práci Aleny Daudové

Změny struktur sňatečnosti v České republice: počátek 21. století versus 80. léta 20. století

V bakalářské práci se autorka zabývá v současné době velmi aktuálním tématem, neboť sňatkové chování mladých generací doznává značných změn v souvislostech rozsáhlé přeměny reprodukčního chování, jež zasáhla českou populaci po roce 1989. Vytkla si za cíl posoudit charakter současné sňatečnosti svobodných osob, konkrétně její vývoj v prvním desetiletí 21. století ve srovnání se sňatkovým chováním v 80. letech, analýzu zasadila do kontextu vývoje v období od 60. let 20. století. Demografická analýza je založena na fundovaných demografických ukazatelích, vychází z tabulek sňatečnosti svobodných osob. Kromě toho jsou použity i hrubší, obecnější ukazatele sňatečnosti, které umožňují posoudit vývoj sňatkového chování též osob rozvedených a ovdovělých a také v mezinárodním kontextu. Hlavní studované téma je tedy doplněno pohledem na další aspekty sňatečnosti, v neposlední řadě jsou zkoumány též dopady vývoje sňatečnosti na strukturu obyvatelstva podle věku a rodinného stavu a diskutovány jsou postoje české populace k instituci manželství. Autorka tím nezapře svoji sociologickou erudici, což je práci jen ku prospěchu.

Analýza je založena na modelových údajích – jsou použity jednovýchodné tabulky sňatečnosti svobodných, které autorka z větší části převzala, za chybějící roky dopočítala a vhodně doplnila výpočty dalších ukazatelů potřebných pro statistický popis změn v rozložení tabulkových sňatků (výpočty kvantilů). Správně použila metodu výpočtu tabulek, používanou v současnosti Českým statistickým úřadem.

Práce působí uceleným, přehledným dojmem, jednotlivým logicky řazeným pasážím pasážím je věnován přiměřený rozsah. Na 42 stranách vlastního textu je v 7 hlavních kapitolách (vč. úvodu a závěru) postupováno od stanovení cíle práce a vytyčení pracovních hypotéz přes diskusi s literaturou a začlenění do kontextu evropského demografického vývoje k popisu pramenů dat, legislativních podmínek pro vstup do manželství a vysvětlení metodické stránky analýzy. Vlastnímu tématu je pak věnována obecnější pátá kapitola zaměřená na dlouhodobý vývoj sňatečnosti a rozsáhlá, dále strukturovaná šestá kapitola, která v souladu s názvem analyzuje vývoj sňatečnosti ve zmiňovaných obdobích. Zájem o sociologický pohled autorky na sňatečnost je prezentován využitím výsledků výběrového šetření European Values Study v podkapitole věnované postojům české populace k manželství. Poslední část této klíčové analytické kapitoly je věnována mezinárodnímu srovnání, podle mého názoru by bylo vhodnější zpracovat tuto část jako samostatnou kapitolu. Závěr práce je věcný, výstižně shrnuje zjištěné skutečnosti, potvrzuje platnost většiny stanovených pracovních předpokladů; jen mohl být více orientován i k sociologickým pohledům, autorka mohla být ve vlastních názorech odvážnější.

Předložená práce se mně zaujala nejen tématem, ale hlavně demograficky „čistou“ analýzou, totiž využitím přesného demografického nástroje (sňatkových tabulek). I další ukazatele jsou voleny uvážlivě, oceňuji jejich zpracování s určitým nadhledem.

Několik připomínek je spíše jen formálního charakteru, větší věcné chyby jsem v práci neshledala:

- Na s. 4 je neúplná citace literatury (Populační vývoj), neboť v seznamu literatury jsou dvě publikace s tímto názvem a není jednoznačně určeno, ze které z nich citace pochází.
- Na s. 8 je v použitých pramenech odkaz na tabulky sňatečnosti spočítané J. Rychtaříkovou a uveřejněné v publikaci Populační vývoj 1994, v publikaci jsou ale pouze za roky 1989-93.
- S. 23, název tab. 4 „Sňatky podle pořadí“ je zavádějící, protože v tabulce jsou rozlišeny pouze sňatky svobodných a sňatky rozvedených či ovdovělých, kteří mohli uzavřít sňatek vícekrát. Text, kde je citováno z publikace P. Vereše, měl být raději v uvozovkách – také proto, že jde o minulost a citace je v přítomném čase.
- U grafů na s. 29 by měla být asi podrobnější vysvětlivka k tomu, že věkové skupiny jsou voleny v překrývajících se intervalech, než jen to, že jde o výpočet z druhých hlavních souborů.
- V grafech na s. 33 měla být oddělena obě období, když je mezi nimi 10 let bez údajů; začátek osy struktury neměl být zvolen od nuly, ale posunut, aby vynikly změny v zastoupení rozvedených a ovdovělých osob.
- Jen částečně lze souhlasit s konstatováním o stabilitě sňatečnosti rozvedených a ovdovělých na s. 34, stabilní byla úhrnná sňatečnost jen ve sledovaných obdobích, ale poměrně hodně se snížila během 90. let (pokud je výpočet proveden pro obě období jednotně) - není to jasně vysvětleno, ani komentovány důsledky.
- V textu na s. 38 se hovoří o změnách podílů; jejich rozdíly nejsou ale v procentech, nýbrž v procentních bodech.
- V kap. 6.5 - mezinárodní srovnání nebo v pramenech mělo být zřetelně vysvětleno, proč z databáze zemí OECD byly vybrány jen některé, a proč jsou průměry vypočteny pouze za 26 zemí (v současnosti je v OECD 34 zemí).
- Ve čtvrté - metodické kapitole mohl být uveden kromě podrobného popisu způsobu výpočtu tabulek sňatečnosti a průměrného věku při prvním sňatku i způsob výpočtu kvantilů tabulkového rozložení sňatků nebo alespoň výpočet mediánu, užitečné by bylo uvést i způsob výpočtu úhrnné redukované sňatečnosti.

Kromě těchto několika nepříliš závažných nepřesností je práce formálně hezky zpracována, autorka práci podrobila pečlivě korektuře, takže gramatických chyb je minimálně, obrázky i tabulky jsou kvalitní (až na zmíněné a na volbu málo kontrastní modré v grafech 13 a 15 u kategorií „ano“ a „nevím“, kde barvy splývají). Práce má všechny formální náležitosti.

Autorka prokázala, že dobře zvládla nejen metody demografické analýzy, ale dokáže posoudit i souvislosti demografického a společenského vývoje. Práce Aleny Daudové „Změny struktur sňatečnosti v České republice: počátek 21. století versus 80. léta 20. století“ nepochybně splňuje nároky kladené na bakalářské práce a doporučuji ji k obhajobě.

V Praze dne 5. 9. 2011

RNDr. Dagmar Bartoňová, Ph.D.